

DAŞINAR VƏ DAŞINMAZ MƏDƏNİ İRS NÜMUNƏLƏRİNİN, MƏDƏNİ SƏRVƏTLƏRİN, TARIX, MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏBİƏT ABİDƏLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGİYASI

Daşınar və daşınmaz mədəni irs nümunələrinin, mədəni dəyərlərin, tarix və mədəniyyət abidələrinin və təbiət abidələrinin qiymətləndirilməsi metodologiyası, cəmiyyət üçün bu obyektlərin əhəmiyyətini və dəyərini müəyyən etməyə yönəlmiş elmi, hüquqi, iqtisadi və praktiki yanaşmaların cəmidir. Belə obyektlərin qiymətləndirilməsi onların qorunması, müdafiəsi və effektiv istifadəsi üçün vacibdir. Bu metodologiya bir neçə əsas aspekti əhatə edir:

1. Hüquqi aspekt

Mədəni irsin qiymətləndirilməsi, onun hüquqi statusunun müəyyənləşdirilməsi ilə başlayır. Obyektin tarix, mədəniyyət və ya təbiət abidəsi kimi tanınıb-tanınmadığı, qorunan mədəni irs obyektləri reyestrinə daxil olub-olmaması nəzərə alınmalıdır. Bəzi ölkələr mədəni irsin qorunması ilə bağlı beynəlxalq öhdəliklərə malikdir, məsələn, UNESCO Konvensiyası.

2. Tarixi və mədəni dəyər

Obyektin tarixi və mədəni baxımdan əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi aşağıdakılara daxildir:

- Obyektin tarixi, mədəni və bədii dəyərinin analizi.
- Obyektin mühüm tarixi hadisələr, şəxsiyyətlər və ya mədəniyyətlərlə əlaqəsi.
- Obyektin incəsənət, memarlıq, elm və digər sahələrin inkişafına verdiyi töhfə.

3. Memarlıq və bədii dəyər

Daşınmaz abidələrin memarlıq qiymətləndirilməsi aşağıdakıları nəzərə alır:

- Memarlıq xüsusiyyətləri, üslub, tikinti həlləri.
- Memarlıq kompleksinin nadirliyi və unikalığı.
- Memarlıq üslubunun və ya istiqamətinin inkişafına təsiri.

Daşınar obyektlər üçün qiymətləndirmə:

- Bədii xüsusiyyətlər, materiallar, istehsal texnikası.
- İncəsənət əsərinin nadirliyi və unikalığı.

4. İqtisadi qiymətləndirmə

Mədəni irs obyektlərinin iqtisadi qiymətləndirilməsi aşağıdakılara daxil ola bilər:

- Obyektin bazarda qiymətinin müəyyənləşdirilməsi, əgər o, kommersiya məqsədləri üçün istifadə edilə bilərsə (məsələn, turizm və ya kolleksiyaçılıq).
- Obyektin qorunması və inkişafı yolu ilə region və ya ölkə iqtisadiyyatına potensial töhfəsi (məsələn, muzeylər, turizm marşrutları yaradılması).

5. Estetik dəyər

Bir çox mədəni irs obyektləri üçün onların estetik cəlbediciliyi və cəmiyyətin qəbul etməsi vacibdir. Bu, memarlıq harmoniya, təbii mənzərə gözəlliyi və bədii əsərlərlə əlaqəli ola bilər.

6. Elmi və təhsil dəyəri

Mədəni irs obyektləri elmi tədqiqatlar və təhsil proqramları üçün də qiymətli ola bilər. Bu, onların tarix, arxeologiya, etnoqrafiya və digər elmi sahələrdə istifadə edilməsi ilə əlaqəlidir.

7. Ekoloji aspekt

Təbiət abidələrinin qiymətləndirilməsində ekoloji dəyərə xüsusi diqqət yetirilir, məsələn, qoruqlar, milli parklar və ya təbii mənzərələr. Bu, biyomüxtəliflik, nadir təbii proseslər və ekosistemlərin qiymətləndirilməsini əhatə edə bilər.

8. Qiymətləndirmə metodları

- Keyfiyyət metodları: Tarixi-mədəni kontekstin öyrənilməsi, mütəxəssis qiymətləndirmələri, tarixi-memarlıq tədqiqatları.
- Kəmiyyət metodları: Bazar qiymətləri, statistik məlumatlar, iqtisadi analizlər əsasında qiymətləndirmə.
- Çoxşaxəli yanaşma: Obyektlərin bir neçə amilə (tarixi əhəmiyyət, memarlıq dəyəri, estetik qəbul və s.) nəzərən qiymətləndirilməsi.

9. Vəziyyəti və risklərin qiymətləndirilməsi

Mədəni irs obyektləri üçün onların cari vəziyyəti, qorunma səviyyəsi və risklər, məsələn, dağılma, zədələnmə, ətraf mühitin dəyişməsi və ya antropogen amillər nəzərə alınmalıdır. Obyektlərin qorunması və bərpası ilə bağlı strategiyanın hazırlanması bu risklərin diqqətlə qiymətləndirilməsini tələb edir.

10. Cəmiyyətin qəbul etməsi

Mədəni irs obyektlərinin dəyərləri həmçinin cəmiyyətin, yerli əhəlinin və maraqlı tərəflərin qəbul etməsindən asılıdır. Sosial araşdırmalar və ictimaiyyətlə müzakirələr qiymətləndirmə prosesində və obyektlərin qorunması barədə qərarların qəbul edilməsində mühüm rol oynayır.

Mədəni irs obyektlərinin qiymətləndirilməsi metodologiyası çoxşaxəli bir prosesdir və hüquqi, mədəni, tarixi, iqtisadi və sosial amilləri birləşdirən kompleks yanaşma tələb edir.

DAŞINAR VƏ DAŞINMAZ MƏDƏNİ İRS NÜMUNƏLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGİYASI

Əsərlərin və daşınmaz mədəni irs nümunələrinin qiymətləndirilməsi kompleks yanaşma tələb edir və müxtəlif metodlar və meyarlar əhatə edir. Adətən, bu qiymətləndirmə həm riyazi, həm də keyfiyyət baxımından həyata keçirilir. Aşağıda əsas yanaşmalar və metodologiya izah edilir:

1. Daşınar mədəni irsin qiymətləndirilməsi (obyektlər, sənət əsərləri, arxiv sənədləri və s.)

Qiymətləndirmə formulaları və meyarları:

- Tarixi dəyər: Obyektin əhəmiyyətli hadisələr, dövrlər və ya şəxslərlə necə əlaqəli olduğu əsasında müəyyən edilir.

- Mədəni və bədii dəyər: Obyektin unikalığı, bədii dəyərləri, ustalığı və incəsənətə təsiri qiymətləndirilir.
- Nadirlik və unikalıq: Obyektin nadirliyi və onun tarixi və mədəni əhəmiyyət baxımından unikal olub-olmaması müəyyən edilir.
- Saxlanma vəziyyəti: Obyektin vəziyyəti, xüsusilə təbii aşınmaya məruz qalan əşyalar üçün əhəmiyyətli rol oynayır.
- Sənədə əsaslanan dəyər: Arxiv sənədləri və ya əl yazmalarının elmi və tarixi tədqiqatlar üçün əhəmiyyəti qiymətləndirilir.

Qiymətləndirmə üçün mümkün bir formula belə görünə bilər:

$$O=H+C+R+S+D$$

burada:

- O — ümumi qiymət,
- H — tarixi dəyər,
- C — mədəni və bədii dəyər,
- R — nadirlik və unikalıq,
- S — saxlanma vəziyyəti,
- D — Sənədə əsaslanan dəyər (əgər tətbiq olunarsa).

2. Daşınmaz mədəni irs nümunələrinin qiymətləndirilməsi (binalar, abidələr, arxeoloji obyektlər)

Qiymətləndirmə formulaları və meyarları:

- Tarixi-memarlıq dəyəri: Obyektin müəyyən tarixi hadisələrlə və ya memarlıq üslubları ilə əlaqəsi qiymətləndirilir.
- Mədəni əhəmiyyət: Obyektin xalqın mədəniyyətində və ruhani həyatında nə qədər vacib olduğu qiymətləndirilir.
- Saxlanma vəziyyəti: Obyektin saxlanma vəziyyəti, memarlıq və konstruktiv xüsusiyyətləri necə qorunduğu nəzərə alınır.
- Funksional dəyər: Obyektin gələcəkdə istifadə olunma potensialı, təmir və ya bərpa imkanları.
- Ekoloji və təbii dəyər: Obyekt təbii və ekoloji mühitdə yerləşirsə, onun ətraf mühitə və ekosistemin qorunmasına təsiri qiymətləndirilir.

Qiymətləndirmə üçün mümkün bir formula:

$$O=A+C+S+F+E$$

burada:

- O — ümumi qiymət,

- A — tarixi-memarlıq dəyəri,
- C — mədəni əhəmiyyət,
- S — saxlanma vəziyyəti,
- F — funksional dəyər,
- E — ekoloji və təbii dəyər.

Metodologiya:

1. Sənədləşmə: İlk mərhələdə obyektin tarixi, konteksti və əhəmiyyəti barədə məlumat toplanır.
2. İnventarlaşdırma: Obyektin dəqiq təsviri, texniki xüsusiyyətləri, tarixi konteksti, materialları və elementləri hazırlanır.
3. Ekspert qiymətləndirməsi: Tarix, memarlıq, incəsənət və bərpa sahələrində mütəxəssislər cəlb edilərək obyektin ümumi qiymətləndirilməsi aparılır.
4. Beynəlxalq standartlar: Mədəni irsin qorunması üzrə beynəlxalq standartların (məsələn, UNESCO tövsiyələri və ya digər təşkilatlar) tətbiqi.
5. Saxlanma vəziyyətinin qiymətləndirilməsi: Obyektin fiziki vəziyyəti, bərpa və konservasiya ehtiyacı qiymətləndirilir.
6. Gələcəkdə qorunma və istifadə baxımından qiymətləndirmə: Obyektin gələcəkdə elmi tədqiqatlar və ya turizm məqsədilə istifadə oluna biləcəyinə dair qiymətləndirmə aparılır.

Risqlər və çətinliklər:

- Mədəni irsin qiymətləndirilməsi həmişə yüksək dərəcədə subyektivdir, çünki bu yalnız iqtisadi deyil, mədəni və sosial əhəmiyyətlərlə də bağlıdır.
- Yanaşmalar və metodlar müxtəlif regionlar, qanunvericilik və mövcud beynəlxalq qaydalardan asılı olaraq dəyişə bilər.

MƏDƏNİ SƏRVƏTLƏRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGİYASI

Mədəni sərvətlərin qiymətləndirilməsi — onların cəmiyyət, tarix, incəsənət və ya elm üçün əhəmiyyətinin müəyyənləşdirilməsi prosesidir. Bu cür qiymətləndirmə müxtəlif kontekstlərdə aparıla bilər, məsələn, muzey kolleksiyalarında, tarixi abidələrdə, incəsənət əsərlərində və ya qeyri-maddi mədəni irsdə.

Mədəni dəyərlərin qiymətləndirilməsi üçün əsas yanaşmalar və metodologiyalar aşağıdakılardır:

1. Ekspert qiymətləndirməsi metodu

- Təsvir: Bu metod müvafiq sahənin ekspertlərinin (tarixçilər, incəsənətşünaslar, arxeoloqlar və s.) fikirlərinə əsaslanır. Onlar obyektləri öz təcrübələrinə və biliklərinə əsaslanaraq qiymətləndirirlər.

- Tətbiq sahəsi: Yüksək dəyərli və nadir obyektlər üçün istifadə olunur, başqa metodların tətbiqi mümkün olmadığı zaman.

2. Bazar dəyəri metodu

- Təsvir: Bu metod bazarda oxşar obyektlərin qiymətləri ilə obyektin qiymətini müqayisə etməyə əsaslanır. O, mədəniyyət obyektlərinin ticarət baxımından əhəmiyyətli olduğu zaman istifadə olunur.
- Formul: $\text{Obyektin qiyməti} = (\text{Bazar qiyməti ilə müqayisə edilən oxşar obyektin qiyməti}) \times (\text{Əhəmiyyət əmsalı})$.
- Əhəmiyyət əmsalı obyektin unikallığı, tarixi dəyəri və vəziyyətinə görə müəyyən edilir.

3. Tarixi və mədəni dəyər metodu

- Təsvir: Bu yanaşma obyektin yalnız maddi dəyərini deyil, həm də onun tarixi, mədəni və ya simvolik əhəmiyyətini qiymətləndirir. Məsələn, müəyyən bir dövr və ya millət üçün əhəmiyyəti.
- Qiymətləndirmə parametrləri:
 - Tarixi kontekstdə əhəmiyyəti.
 - Mədəni kimlikdə rolu.
 - Unikal və nadir olması.
 - İncəsənət və ya elmin inkişafına təsiri.

4. Bərpa dəyəri metodu

- Təsvir: Bu metod obyektin zədələnməsi və ya məhv olması halında onu bərpa etmək və ya qorumaq üçün tələb olunan xərcləri qiymətləndirir.
- Formul: $\text{Bərpa dəyəri} = (\text{Obyektin bərpası üçün xərclər}) \times (\text{Qorunma əmsalı})$.
- Qorunma əmsalı obyektin zədələnmə dərəcəsi və bərpa prosesi ilə bağlı çətinlikləri nəzərə alır.

5. Statistik təhlil metodu

- Təsvir: Bu metod böyük kolleksiyalar və ya ictimaiyyətin böyük marağına səbəb olan obyektlərin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunur. Qiymət və digər amillər arasında əlaqəni təhlil etmək üçün statistik modellərdən istifadə olunur.
- Formul: Məsələn, oxşar obyektlərin qiymətlərinin təhlili və ya qiymətləndirilən obyektin əhəmiyyətini müəyyən edən regresiya modelləri tətbiq edilə bilər.

6. İstifadə dəyəri metodu

- Təsvir: Obyektin müxtəlif sahələrdə (turizm, təhsil proqramları, sərgilər və s.) istifadəsi ilə əlaqədar olaraq qiymətləndirilir.
- Formul: $\text{İstifadə dəyəri} = (\text{Obyektin istifadəsindən gözlənilən gəlir}) \times (\text{Fayda əmsalı})$.

7. Beynəlxalq standartlar metodu

- Təsvir: Bu yanaşma beynəlxalq qiymətləndirmə meyarlarının tətbiqini nəzərdə tutur, məsələn, UNESCO-nun Dünya İrs Siyahısı və ya mədəni dəyərlərin qorunması ilə bağlı beynəlxalq təşkilatların tövsiyələri.
- Tətbiq sahəsi: Beynəlxalq siyahılara daxil olan və ya beynəlxalq əhəmiyyətə malik olan obyektlər üçün tətbiq olunur.

Bu metodlardan hər biri konkret vəziyyətə və mədəni dəyər növünə görə istifadə oluna bilər. Mədəni dəyərlərin qiymətləndirilməsi çox vaxt kompleks yanaşma tələb edir, çünki onların həm maddi, həm də qeyri-maddi aspektlərini nəzərə almaq lazımdır.

TARIXİ ABİDƏLƏRİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGİYASI

Tarixi abidələrin qiymətləndirilməsi — bu, abidənin mədəni, tarixi, memarlıq və sosial dəyərini müəyyən etməyə yönəlmiş kompleks bir prosesdir. Bu metodologiya həm keyfiyyətli, həm də kəmiyyətli metodları əhatə edir, bu da abidənin müxtəlif tərəflərini, vəziyyətini və cəmiyyət üçün əhəmiyyətini nəzərə almağa imkan verir.

1. Tarixi Abidələrin Qiymətləndirilməsi Metodologiyası

Tarixi abidələrin qiymətləndirilməsi metodologiyası aşağıdakı əsas mərhələləri əhatə edir:

1.1. Abidənin Tanınması

- Tarixi Kontekst: Abidənin mənşəyini, tarixi hadisələr, şəxsiyyətlər və ya mədəni ənənələrlə əlaqəsini öyrənmək.
- Memarlıq Dəyəri: Abidənin quruluşunun, üslubunun, materiallarının və inşasında istifadə olunan texnologiyaların unikal xüsusiyyətlərini müəyyən etmək.
- Sosial Əhəmiyyət: Abidənin müəyyən bir icma, region və ya ölkə üçün əhəmiyyəti, mədəni kimliyin formalaşmasında rolu.

1.2. Konservasiya Qiymətləndirilməsi

- Abidənin hazırkı vəziyyətinin qiymətləndirilməsi, fiziki bütövlüyü.
- Xarici mühitin (iqlim şəraiti, çirklənmə, insan fəaliyyəti) abidəyə təsirinin qiymətləndirilməsi.
- Abidənin gələcəkdəki vəziyyətinin proqnozlaşdırılması, əgər qorunmasına dair zəruri tədbirlər görülməsə.

1.3. Mədəni Dəyərin Qiymətləndirilməsi

- Abidənin mədəni irs obyekti kimi tanınması, onun region və ya ölkə tarixindəki yeri.
- Abidənin əhəmiyyətinin müxtəlif meyarlarla sinifləndirilməsi: unikal olması, nadirliyi, tarixi və mədəni dəyəri.

1.4. İqtisadi Dəyərin Qiymətləndirilməsi

- Abidənin qorunmasından iqtisadi faydanın qiymətləndirilməsi, turizm, təhsil proqramları və mədəni tədbirlərdəki rolu.

- Abidənin bərpası və saxlanması üçün tələb olunan xərclərin onun iqtisadi dəyəri ilə müqayisəsi.

2. Tarixi Abidələrin Qiymətləndirilməsi Üsulları

2.1. Keyfiyyətli Üsullar

- Tarixi və Mədəni Analiz: Abidənin tarixi əhəmiyyətini mədəni, sosial və siyasi proseslər baxımından analiz etmək.
- Müqayisəli Analiz: Abidəni digər bənzər obyektlərlə müqayisə edərək onun unikal və ya müəyyən dövrə aid tipik olub-olmamasını müəyyənləşdirmək.

2.2. Kəmiyyət Üsulları

- Vəziyyətin Qiymətləndirilməsi: Abidənin fiziki vəziyyətini qiymətləndirmək üçün şkala və ya indekslərdən istifadə (məsələn, dağıntının dərəcəsi və ya xarici təsirlərin gücü).
- İqtisadi Hesablamalar: Abidənin bərpası və onun turizm üçün potensial dəyəri ilə bağlı iqtisadi modellərdən istifadə.
- Statistik Analiz Metodları: Abidə haqqında məlumatları statistik üsullarla təhlil edərək onun əhəmiyyətini qiymətləndirmək.

3. Bərpa Xərclərinin Hesablanması Nümunəsi

1. Bərpa Xərclərinin Qiymətləndirilməsi

- Abidənin bərpasının qiymətləndirilməsi (materiallar, əmək resursları, texnologiyalar nəzərə alınaraq).
- Abidənin müəyyən bir dövr ərzində yaxşı vəziyyətdə saxlanması üçün lazım olan xərclərin proqnozlaşdırılması.

2. İqtisadi Faydaların Qiymətləndirilməsi

- Turizm və mədəni tədbirlərdən gəlirlər (məsələn, turist sayı, giriş haqqı, keçirilən sərgilər).
- Sosial faydalar, məsələn, abidənin təhsil rolu və yerli icmalar üçün əhəmiyyəti.

3. Əmlak Bazarı üzərində Təsirinin Qiymətləndirilməsi

- Tarixi abidənin ətrafındakı əmlak dəyərinə təsiri.
- Abidə ilə əlaqədar infrastrukturun inkişafı nəticəsində yerli iqtisadiyyata olan potensial faydalar.

4. Abidələrin Qiymətləndirilməsi Üçün Kriteriyalar

Tarixi abidələrin qiymətləndirilməsində istifadə olunan bir neçə beynəlxalq kriteriyalar mövcuddur. Məsələn, UNESCO tərəfindən Dünya İrsi Siyahısına daxil edilən abidələr üçün aşağıdakı kriteriyalar istifadə olunur:

1. Kriteriya (i): İncəsənət və ya memarlıq sahəsində müstəsna ümumbəşəri dəyər.

2. Kriteriya (ii): İnsan cəmiyyətinin inkişafına təsir.
3. Kriteriya (iii): Mədəniyyətin və ya sivilizasiyanın unikal şahidi.
4. Kriteriya (iv): Memarlıq komplekslərinin və ya tipik quruluşların müstəsna nümunəsi.
5. Kriteriya (v): Ənənəvi insan yaşayışlarının qorunması.

MƏDƏNİYYƏT VƏ TƏBİƏT ABİDƏLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ METODOLOGİYASI

Mədəniyyət və təbiət abidələrin qiymətləndirilməsi metodologiyası müxtəlif aspektləri əhatə edə bilər, məsələn, abidənin tarixi, mədəni və təbii dəyəri, həmçinin onun vəziyyəti və dağıdılma təhlükəsi. Qiymətləndirmə metodologiyası məqsədlərdən, tapşırıqlardan və qoruma səviyyəsindən (məsələn, milli və ya beynəlxalq) asılı olaraq dəyişə bilər. Bu abidələrin qiymətləndirilməsi üçün bir neçə müxtəlif üsul mövcuddur ki, bu üsullar müxtəlif göstəricilər və meyarlar əsasında işləyir.

Aşağıda mədəniyyət və təbiət abidələrinin qiymətləndirilməsinin metodologiyasına aid əsas mərhələlər və elementlər verilmişdir:

1. Qiymətləndirmə meyarlarının müəyyənləşdirilməsi

Mədəniyyət və təbiət abidələr bir neçə əsas meyar əsasında qiymətləndirilir ki, bunlar arasında:

- Tarixi-mədəni dəyər: Abidənin tarixdəki, mədəniyyətdəki, elmdəki və incəsənətdəki əhəmiyyəti, həmçinin cəmiyyətin inkişafına təsiri.
- Arxeoloji dəyər: Abidənin içində olan arxeoloji obyektlərin elmi əhəmiyyəti.
- Estetik dəyər: Abidənin gözəlliyi, onun memarlıq və təbii harmoniyası.
- Təbii dəyər: Ekosistem xüsusiyyətləri, bioloji müxtəliflik, təbii landşaftların unikal olması.
- Saxlanma vəziyyəti: Abidənin fiziki vəziyyəti, onun zədələnmə və ya dağılma dərəcəsi.
- Dağıdılma təhlükəsi: Abidənin təbii və ya antropogen amillərdən məhv olma və ya zədələnmə riski.

2. Hesablama metodları

Qiymətləndirmə üçün müxtəlif yanaşmalar mövcuddur, həm kəmiyyət, həm də keyfiyyət qiymətləndirilməsi üçün:

- Ekspert qiymətləndirməsi metodu: Abidə mütəxəssislərinin, memarların, tarixçilərin, sənətsünasların və təbiətsünasların fikirlərinə əsaslanan qiymətləndirmə. Bu metod ən çox istifadə olunanlardan biridir və subyektiv qiymətləndirmələrə əsaslanır.
- Bal qiymətləndirməsi metodu: Bu metodda müxtəlif aspektlər müəyyən bir şkala üzrə qiymətləndirilir (məsələn, 1-dən 10-a və ya 0-dan 100-ə qədər). Sonra bal toplandı və ümumi qiymət müəyyən olunur.

Bal qiymətləndirmə formulu nümunəsi:

$$Qiy\ddot{m}at = \sum_{i=1}^n meyar\ i * \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}t\ i$$

Burada, $Meyar_i$ - h\er bir meyar \ddot{u}zr\acute{e} alınan bal, $\acute{A}h\acute{e}miyy\acute{e}t_i$ - h\emin meyarın \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}tini g\ddot{o}st\er\en \acute{e}msaldir.

- **\acute{I}nvoysikasiya metodu:** Bu metod abid\el\er haqqında m\acute{e}lumat bazasının yaradılmasını \acute{e}hat\acute{e} edir, burada h\er bir abid\enin b\ddot{u}t\ddot{u}n x\ddot{u}susiy\ddot{y}\ddot{e}tl\er\i (m\acute{e}s\acute{e}l\en, \ddot{o}l\ddot{c}\ddot{u}, ya\acute{s}, v\acute{e}ziyy\acute{e}t, tarixi \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}t) qeyd olunur. Daha sonra bu m\acute{e}lumat \ddot{u}mumi qiym\acute{e}tl\endirm\acute{e}d\acute{e} istifad\acute{e} olunur.
- **\acute{E}msallar metodunun t\acute{e}tbiqu:** Bu metodda h\er bir aspekt \ddot{u}\ddot{c}\ddot{u}n m\ddot{u}xt\acute{e}lif \acute{e}msallar t\acute{e}tbiqu edilir (m\acute{e}s\acute{e}l\en, tarixi \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}tin \acute{e}msalı, m\acute{e}d\acute{e}ni d\acute{e}y\er\in \acute{e}msalı, v\acute{e}ziyy\acute{e}tin \acute{e}msalı). M\acute{e}s\acute{e}l\en:

$$\ddot{U}mumi\ qiym\acute{e}t = (Tarixi\ d\acute{e}y\acute{e}r * K1) + (M\acute{e}d\acute{e}ni\ d\acute{e}y\acute{e}r * K2) + (T\acute{e}bii\ d\acute{e}y\acute{e}r * K3) + (V\acute{e}ziyy\acute{e}t * K4)$$

burada $K1, K2, K3, K4$ - h\er bir meyarın \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}tini g\ddot{o}st\er\en \acute{e}msallardır.

3. Beyn\acute{e}lxalq standartların t\acute{e}tbiqu

Bir \ddot{c}ox \ddot{o}lk\el\er m\acute{e}d\acute{e}ni v\acute{e} t\acute{e}bii abid\el\erin qiym\acute{e}tl\endirilm\acute{e}s\ind\acute{e} beyn\acute{e}lxalq standartlardan istifad\acute{e} edirl\er. M\acute{e}s\acute{e}l\en, t\acute{e}bii abid\el\er \ddot{u}\ddot{c}\ddot{u}n bu, UNESCO-nun D\ddot{u}nya \acute{I}rsinin meyarlarına uyğ\un qiym\acute{e}tl\endirm\acute{e} ola bil\er. Bu halda, abid\enin qiym\acute{e}tl\endirilm\acute{e}si \acute{e}vv\acute{e}lc\acute{e}d\en m\ddot{u}\acute{e}yy\acute{e}n edilmi\acute{s} beyn\acute{e}lxalq meyarlara \acute{e}sas\en aparılır, m\acute{e}s\acute{e}l\en:

- "G\ddot{o}z\acute{e}llik v\acute{e} unikal olmaq" meyarı
- "Elmi \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}t" meyarı
- "Praktik d\acute{e}y\acute{e}r" meyarı

4. Beyn\acute{e}lxalq qiym\acute{e}tl\endirm\acute{e} formulu (UNESCO meyarlarına \acute{e}sas\en):

- **Meyar 1 (t\acute{e}bii d\acute{e}y\acute{e}r):**

$$Qiy\ddot{m}at_{t\acute{e}bii} = f * (ekosisteml\acute{e}r, floralar\ v\acute{e}\ faunalar, bioloji m\ddot{u}xt\acute{e}liflik)$$

- **Meyar 2 (beyn\acute{e}lxalq \acute{e}laq\acute{e}):**

$$Qiy\ddot{m}at_{\acute{s}\acute{e}b\acute{e}k\acute{e}} = f * (dig\acute{e}r\ abid\el\erl\acute{e}\ \acute{e}laq\acute{e},\ beyn\acute{e}lxalq\ \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}t)$$

5. Qiym\acute{e}tl\endirm\acute{e}d\acute{e} m\ddot{u}h\ddot{u}m aspektl\er

- **Saxlanma v\acute{e} b\acute{e}rpa:** Abid\el\erin qiym\acute{e}tl\endirilm\acute{e}s\ind\acute{e} \acute{e}n vacib faktorlardan biridir v\acute{e} qiym\acute{e}t\acute{e} \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}tli d\acute{e}r\acute{e}c\acute{e}d\acute{e} t\acute{e}s\ir ed\acute{e} bil\er.
- **Davamlılıq v\acute{e} davamlı istifad\acute{e}:** Abid\enin davamlı turizm v\acute{e} qoruma sistem\ine nec\acute{e} daxil olduğ\unu qiym\acute{e}tl\endirm\acute{e}k.
- **Sosial \acute{a}h\acute{e}miyy\acute{e}t:** Abid\enin yerli icmalar \ddot{u}z\er\ind\acute{e} t\acute{e}s\iri, m\acute{e}d\acute{e}ni v\acute{e} iqtisadi baxımdan.